

اندیشه سبز، زندگی سرخ

(زمان و زندگی شیخ فضل الله نوری)

نویسنده: علی ابوالحسنی (منذر)

موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

باران زلال حرفهای تو...

باران زلال حرفهای تو

طراوت جهان بود

در روزگار سرد سنگ.

ای مرد سربدار!

آینه ای بودی که حقیقت خویش را در تو می دیدیم...

مهتاب در پیشانیت می شکفت

و آفتاب از چشمهایت می بارید.

ای شیخ شهید!

اشراق چشمهای تو

فانوس

روشن

راه ماست.

بی‌باک از طوفان...!

حسرت نبرم
به خواب آن «مرداب»
کآرام
درونِ دشتِ شب
خفته ست...

«دریا» یم و،
نیست باکم از طوفان
دریا
- همه عمر -
خوابش
آشفته ست...! (۱)

سخن ناشر

مشروطیت یکی از حوادث بزرگ تاریخ ما است که، به لحاظ «تأثیر عمیق و ماندگار» آن در سیاست و فرهنگ این سرزمین، نقطه عطفی در تاریخ کشورمان به شمار می‌رود و درست از همین رو، پیوسته حجم عظیمی از پژوهشها و تحقیقات تاریخی را به خود اختصاص داده است. گذشت زمان، نه تنها از اهمیت بحث در باره این رویداد مهم تاریخی نکاسته، بلکه بر آن افزوده است، و امروزه بسیاری از صاحب نظران، بررسی مشروطیت و کاوش در باره ریشه ها و پیامدهای آن را، برای آشنایی نسل حاضر با پیشینه فرهنگ و سیاست کشور خویش، و عبرت گیری از آن در جهت بهبود وضعیت کنونی خود، امری حیاتی می‌شمرند.^(۱)

بررسی مشروطیت، بدون پرداختن به مواضع فکری و سیاسی حاج شیخ فضل الله نوری ممکن نیست. شیخ، در مراحل گوناگون تاریخ مشروطیت دخیل و مؤثر بوده و اگر مشروطیت را، در تاریخ کشورمان، بستر بروز نخستین نزاع جدی و اصولی میان «دین» و «مدرنیزم» به شمار آوریم، شیخ در آن هنگامه، پرچمدار دفاع از دین محسوب می‌شده و هزینه سنگینی نیز بابت این امر پرداخت کرده است.

سوگمندانه باید گفت که تاریخ مشروطیت، غالباً نه از منظری «بی طرفانه» و «واقع بینانه»، بلکه «یکسویه» و «جهت دار» نوشته شده و به ویژه کسانی که سنگ بنای «نگارش» این بخش از تاریخ ایران را نهاده‌اند، بیش و پیش از آنکه در صدد کشف و شناسایی حقایق باشند، ملوکوک سازیِ چهره «جناح مغلوب» و توجیه اعمال

۱. چالش سنت و تجدد / اسلام و غرب؛ عملکرد مطبوعات، احزاب و گروهها؛ تبعات سوء اختلافات و دسته بندیهای «بحران ساز» سیاسی و اجتماعی؛ نقش سنن و شعائر مذهبی در پیشبرد قیام رهایی بخش ملی، مناسبات دین و دولت / علما و سلطنت؛ نقش مرموز انجمنهای ماسونی؛ پیامدهای استمداد از بیگانه سلطه جوی برای انجام اصلاحات داخلی، و مسائلی از این دست، از موضوعات مهم و قابل توجهی است که می‌توان مواد لازم برای بحث و تحقیق پیرامون آنها را، از سفره تاریخ مشروطیت برگرفت.

«جناح غالب» در آن دورانِ عبرت زایِ تاریخی را مدّ نظر داشته‌اند. و پر پیداست که این امر، بدون «تحریف» یا «کتمان» واقعیات، شدنی نبوده است. آگاهی از این امر به آنان که در پی درکِ حقیقتند (و حقیقت را نیز بیش از افلاطون دوست دارند) هشدار می‌دهد که در بررسی حوادثِ مشروطیت از نقد اظهاراتِ مورّخان غافل نبوده و در داوریهای خویش حتی الامکان به اسناد دست اول تاریخی رجوع کنند. آنچه در باب تحریف و کتمان حقایق گفتیم، بیش از همه دربارهٔ شیخ فضل الله نوری، این شخصیتِ تأثیر گذار تاریخی، مصداق دارد. چندانکه با بررسی «نقدادانه» اظهاراتِ غالبِ مورّخین مشروطه در بارهٔ وی می‌توان دامنهٔ وسیع «تحریف حقیقت» را در تواریخ مشروطیت دریافت و از آشنایی با این فاجعه چرایی برای «بازنگری و بازنگاری» مشروطیت برافروخت و به «واقعیات» این دورانِ سرنوشت ساز نزدیک و نزدیکتر شد...

بازنگری در تاریخ معاصر - به ویژه عصر مشروطیت - نیاز «حیاتی و فوری» نسل امروز است که مؤلف محترم این اثر، در همین زمینه، سلسله مباحث تاریخی و تحلیلی زیر را پیرامون «مشروطیت و حاج شیخ فضل الله نوری» به رشته نگارش در آورده است:

۱. آخرین آواز قوا؛ بازکاوی شخصیت و عملکرد شیخ فضل الله نوری بر اساس «آخرین برگ» زندگی او، و «فرجام» مشروطه.
۲. شیخ فضل الله نوری، و مکتب تاریخ نگاری مشروطه.
۳. اندیشه سبز، زندگی سرخ؛ زمان و زندگی شیخ فضل الله نوری.
۴. خانه، بر دامنه آتشفشان؛ شهادتنامه شیخ فضل الله نوری.
۵. دیده بان، بیدار؛ دیدگاهها و مواضع سیاسی و فرهنگی شیخ فضل الله نوری.
۶. راز پنهان؛ شیخ فضل الله نوری را، چرا و چه کسانی کشتند؟
۷. کارنامه شیخ فضل الله نوری؛ پرسشها و پاسخها.
۸. کالبد شکافی چند شایعه در باره شیخ فضل الله نوری...
۹. خاطرات و اظهارات آیت الله حاج شیخ حسین لنگرانی در باره مشروطیت و شیخ فضل الله نوری.

فهرست

۵	باران زلال حرفهای تو...
۶	بی باک از طوفان...!
۷	سخن ناشر
۱۱	مرووری بر حیات... شیخ فضل الله نوری (از تولد تا پایان تحصیلات)
۱۳	* خاندان.....
۳۱	* در محضر اساتید تهران و نجف.....
۳۳	* شیخ در سامرا.....
۳۷	آشنایی با خصال و روحیات دو استاد بزرگ شیخ:
۳۷	۱. آیت الله حاج میرزا حبیب الله رشتی.....
۴۰	* مقام والای علمی.....
۴۲	* نفوذ گسترده دینی.....
۴۳	* وارستگی معنوی.....
۴۷	* پرواز به کوی دوست!.....
۴۸	* شیخ فضل الله نوری، از دیدگاه محقق رشتی.....
۵۲	۲. آیت الله میرزای شیرازی.....
۵۷	* مهاجرت میرزا به سامرا.....
۵۹	* شیخ به سامرا می رود.....
۶۰	* مقام علمی و اخلاقی، و سیره تربیتی و سیاسی میرزا.....
۶۷	* درگذشت میرزا.....

- ۶۸ * ارتباط و خصوصیت ویژه شیخ با میرزای شیرازی
- ۷۱ * اهتمام شیخ به ترویج رهبری و مرجعیت میرزا
- ۷۵ شیخ، به امر میرزا، به تهران می آید
- ۷۹ خدمات گوناگون شیخ، هنگام اقامت در تهران
- ۸۵ شیخ شهید نوری از قیام تا صعود
- ۸۶ دولت طوفان!.....
- ۸۷ ۱. نهضت تحریم؛ دفع نفوذ و سلطه خزنده استعمار.....
- ۸۸ نقش سه گانه شیخ فضل الله در نهضت تحریم.....
- ۸۸ شیخ، «مجرای ارتباط» و «منبع اطلاعات» رهبر جنبش در پایتخت.....
- ۹۴ شیخ، خُشناگر تبلیغات سوء بر ضد جنبش.....
- ۹۹ شیخ، مبلغ «روح دینی» و «هویت مذهبی» نهضت.....
- ۱۰۳ جنبش تنباکو؛ زمینه ساز نهضت مشروطه.....
- ۱۰۶ ۲. عزل امین السلطان؛ زمینه سازی برای روی کار آمدن «خیرالموجودین» ها.....
- ۱۱۲ ۳. عدالتخانه؛ مهار «قانونمندان» شاه و دولت.....
- ۱۳۱ ۴. مشروطه مشروعه؛ کنترل «دمکراسی اروپایی» با لگام شریعت.....
- ۱۴۵ ۵. تحریم مشروطه؛ تلاش برای احیای عدالتخانه.....
- ضمیمه، مربوط به بخش اول کتاب (اظهارات چند تن از مطلعین راجع به
 زادگاه، بستگان و محل پرورش اولیه شیخ فضل الله نوری)
- ۵۸
- ۶۳ کتابنامه
- ۱۶۳ الف) مجموعه ها و اسناد.....
- ۱۶۵ ب) جراید و نشریات ادواری.....
- ۱۶۵ پ) کتب و مقالات.....